

Rolf Jacobsen under krigen

106292

Av FREDRIK WANDRUP

«Jeg sluttet å dikte i 1935, for jeg ville lære mer om livet, og det fikk jeg i høy grad.» Slik uttalte Rolf Jacobsen seg i 1990, i intervju med Guri Hjeltnes.

I boka «Avisoppgjøret» skildrer Hjeltnes den historien som nå – etter Jacobsens bortgang – er kommet på dagsorden: Lyrikerens virksomhet under krigen; som NS-medlem, som NS-redaktør i Kongsvinger Arbeiderblad (fra 1943 omdøpt til Glåmdalen) og som propagandaleder for NS i lokaldistriktet. Hva er de faktiske forhold i denne saken, og hvordan så Jacobsen selv på sin skjebne?

Mange ble overrasket over Rolf Jacobsens tilsynelatende politiske vending i 1940. I et intervju med undertegnede for to år siden betegnet han sin posisjon på 1930-tallet som «langt ute på venstresiden».

– Jeg var for eksempel medlem av Mot Dag, og arrangerte kulturkvelder i Arbeiderpartiets Ungdomsforening med Bertolt Brecht som forbilde, fortalte han.

Ble NS-medlem

Jacobsen var Arbeiderpartiformann i Åsnes helt fra 1934 og representerte Arbeiderpartiet i kommunestyret. Han jobbet i Kongsvinger Arbeiderblad fra 1936, og var i åra før 1940 både sosialsjef og kinosjef. Under okkupasjonen lå han syk, deretter skjedde merkelige ting.

16. oktober 1940 meldte han seg inn i NS. Motivene bak innmeldelsen vil sannsynligvis fortsette å være tåkelagt. I et intervju med Poesi Magasin i 1984 sa han: «Jeg har aldri meldt meg inn i Nasjonal Samling.» Hva hadde skjedd? Var innmeldelsen foretrent? Var han innmeldt av andre uten sitt eget vitende?

Historien tier, men medlemskapet veide tungt da Jacobsen ble dømt for landssvik etter krigen. Det vakte også forundring hos de som under krigen sørget for at Jacobsen ble redaktør for Kongsvinger Arbeiderblad. Det skjedde etter at redaktør Aksel Zachariassen ble arrestert og seinere sendt til Sachsenhausen sommeren 1941.

«Han skulle gått av da jeg ble tatt,» sa Zachariassen til Poesi Magasin i 1984. Zachariassen visste ikke at Jacobsen var partimedlem da han utpekte ham til sin etterfølger rundt nyttår 1940/41. Igjen hviler Jacobsens motiver i mørke. Det som står fast, er at han fortsatte å holde avisa gående helt fram til frigjøringen, med NS-propaganda både i nyhetsstoff og lederartikler. Hvordan så han selv på denne virksomheten?

Var i tvil

I avhør med norske myndigheter etter krigen forklarte Jacobsen at han etter okkupasjonen kom i tvil om hvilken stilling han skulle ta. Han var skuffet over Nygaardsvold-regjeringen og følte at han hadde «valgt mellom to forræderier». Han var uenig i «den linje man begynte med fra London». Han forklarte at han ikke ville meldt seg inn i NS dersom regjering og konge var blitt i landet.

Dessuten sa Jacobsen i disse avhørene at han var overbevist om at Tyskland sannsynligvis ville vinne krigen i Vest-Europa, og at regjeringen ved å flykte hadde «satt Norges interesser i den største fare». Han gikk dermed inn i politikken på nazistenes premisser, for «å redde det som reddes kunne».

Noe av det som kunne reddes, var Kongsvinger Arbeiderblad. Jacobsen ønsket å motvirke at de mest reaksjonære nasjonalsosialistene skulle overta redaksjonen i et høyrekupp. Han var f.eks. ikke på linje med partiet når det gjaldt førerdyr-

ROLF JACOBSEN på 1950-tallet. Etter 16 års taushet utga han i 1951 diktsamlingen «Fjærtog». Han har siden ikke vært forbundet med politikk.

kelsen, rasespørsmålet og russiskfiendtligheten.

Tap eller seier?

På 30 års avstand – i et intervju med Knut Faldbakken i Vinduet i 1975 – sa Jacobsen følgende: «At krigen ville ende med tap for tyskerne, var jeg meget sjelden i tvil om, så pass historie kan jeg og så mye politikk forsto jeg.» Han gjentok det samme i Poesi Magasin, der han bedyret at han «innerst inne aldri tvilte på at tyskerne ville tape krigen». Han sier: «Ellers ville jeg aldri påtatt meg dette.»

På den ene siden ønsket altså Rolf Jacobsen anno 1940 å motvirke de ytterliggående høyrekreftene innen NS, fordi han trodde tyskerne ville vinne krigen. På den andre siden ville han berge avisa han hadde vært med på å bygge opp (og som økte opplaget stort under krigen) inntil tyskerne hadde tapt krigen og han kunne levere ansvaret tilbake til den hjemkomne Aksel Zachariassen.

Kanskje var Jacobsen steilere i 1945 enn han ble seinere. Han sier selv at han fikk ekstra hard straff fordi han «var flåsete mot dommeren», og i dommen er det lagt vekt på at han var «en moden mann som har den beste utdanning landet kan skaffe ham, og han antas å ha meget god forstand.» Retten la også vekt på 11 forskjellige lederartikler som ble trukket fram, der Jacobsen hadde «gått for langt» i sin støtte til okkupasjonsmakten og Quisling.

Godt skussmål

Jacobsen ble arrestert 9. mai 1945. 5. august 1946 ble han dømt til tvangsarbeid i tre og et halvt år og ti års tap av borgerrettighetene. 18. oktober 1947 ble han løslatt.

Rolf Jacobsen hevdet under retts-saken at han aldri hadde vært «na-

zist av overbevisning». Hans kolleger i avisa ga ham et godt skussmål. Ingen kunne bevitne at Jacobsen hadde drevet noen form for propaganda i det daglige arbeidet. Det hersket enighet om at han ikke gjorde mer for NS enn han måtte for å kunne beholde stillingen. Men ingen vitner sto fram i saken, til Jacobsens skuffelse. Den eneste var Aksel Zachariassen, og «han alene ble for lett,» som Jacobsen uttrykte det.

Jacobsen framhevet som sitt viktigste motiv at han så sin ære i å ikke miste avisa. «Jeg hadde faktisk gledet meg til å overlevere avisa til tidligere redaktør Aksel Zachariassen. Ja, jeg gledet meg til å overlevere ham en avis som bortsett fra politikken var blitt større og mer slagkraftig enn hva den hadde vært da han reiste,» sa han til Guri Hjeltnes.

En plakot

Til Vinduet fortalte Jacobsen:

«Jeg så hvordan den ene partiavisen etter den andre «falt» og ble rasert, og jeg innså hvor viktig det var å holde vår avis intakt. Bortsett fra forsiden, naturligvis, en «ferdig-sydd» utstillingsplakat. Det trodde jeg alle skjønnte. På de andre sidene som sensuren ikke brydde seg så mye med, lagde vi en god og artig avis. Mange rare ting kom på «inner-sidene» i de årene, og vi hadde flere broende besøk, men vi smøg oss igjennom.»

Til Poesi Magasin røpet Rolf Jacobsen enda et motiv, som ikke kom fram under rettsoppjøret. Han sa at han visste at han ville gjort klokt i å gi opp avisa og rømme til Sverige. Men han fryktet konsekvensene for sin bror, som på den tida satt fengslet på Akershus. Broren døde i Dresden i januar 1945 etter fire års fangenskap.